

Zeearenden *Haliaeetus albicilla* in de noordelijke delta

Gerard Ouweneel

In de winter van 1995-1996 verbleven ten minste vier en maximaal zes onvolwassen Zeearenden (*Haliaeetus albicilla*) in de noordelijke delta. Op 13 september 1995 bleek een eerste exemplaar te zijn gearriveerd op de Beninger Slikken op Putten. De vogels opereerden individueel of met z'n tweeën. Soms waren er drie Zeearenden tegelijk te zien. Binnen het gebied wisselden de vogels regelmatig van terrein met verplaatstingen over afstanden van tientallen kilometers. De mobiliteit leek toe te nemen naarmate de verblijfsduur langer werd. Vrijwel ieder winterhalfjaar pleisteren voor langere tijd Zeearenden in de noordelijke delta. In dit verslag worden de ontwikkelingen van deze soort in dit gebied beschreven vanaf 1970.

Met de noordelijke delta wordt het gebied aangegeven dat omvat de Sliedrechtsche, Brabantsche en Dordtsche Biesbosch, hier samen verder genoemd de Biesbosch alsmede het Hollandsch Diep-Haringvliet met oeverlanden, het Krammer-Volkerak en de Grevelingen, beide eveneens met oevergebieden en platen.

Bij het doornemen van de waarnemingen valt op dat de namen van enkele lokaties regelmatig terugkeren. Dat zijn, afgezien van de Biesbosch, Cromstrijen en de Korendijsche Slikken in de Hoeksche Waard, de Ventjagersplaat en voorts de Grevelingen, waar Hompelvoet, Veermansplaat en de Slikken van Flakkee een belangrijke plaats innemen. De tabel pretendeert geen volledigheid, zij het dat het overzicht van langdurig pleisterende Zee-

arenden redelijk compleet is. Waarschijnlijk bevinden zich bij de incidentele waarnemingen vogels die toch langere tijd binnen het noordelijke deltagebied verbleven, maar weinig werden gezien. Dat zal vooral voorkomen vóór circa 1980, toen aanzienlijk minder waarnemers in het veld waren. Ook kan het Zeearenden betreffen die voor kortere tijd hun pleisterplaats wisselden voor andere lokaties. De ervaringen in winter 1995/1996 bevestigen hoe ambulant Zeearenden

Zeearenden op de Hellegatsplaten, azend op draadslachtoffers, 13 januari 1996.

Foto: G.L. Ouweneel.

Zeearend passerend aan de noordoever van het Hollandsch Diep, 17 februari 1996.
Foto: G.L. Ouweeneel.

kunnen zijn. Bijna twintig waarnemers waren toen in de weer met volgen van de vogels.

Periode 1969-1980

Zelfs uit de Biesbosch, een gebied met een reputatie van overwinterende Zeearenden, vallen uit het tijdvak 1969-1980 weinig waarnemingen te achterhalen (VWG Biesbosch 1987). De Europese populatie stond toen sterk onder druk (Bijleveld 1974); van in Zweden in 1968 58 onderzochte paren boekte slechts 18% succes met negen uitgevlogen jongen (Helander 1970). Na 1975 verschijnen regelmatig Zeearenden in het noordelijke deltagebied. De Scheelhoek-vogel van februari 1976 betreft waarschijnlijk de Zeearend die in februari 1976 in de Grevelingen verbleef. Aannemelijk is voorts dat de 17 en 18 december 1977 op twee plaatsen langs het Hollandsch Diep-Haringvliet waargenomen Zeearend, de zelfde vogel betreft. De Biesbosch raakt vanaf 1979/1980 weer in trek. Op 1 en 2 februari 1979 verbleef een vogel op de Hoogezandsche Gorzen/Cromstrijen, noordoever Hollandsch Diep.

Periode 1981-1995

In het tijdvak liggend tussen winter 1980-1981 en 1994-1995 vielen uit het noordelijke deltagebied alleen uit winter 1987-1988 en 1988-1989 geen zeearendwaarnemingen te achterhalen. De overige dertien winters leverden alle exemplaren

op waarbij de prominente positie van de Biesbosch opvalt en voorts de opkomst van het westelijke noordelijke deltagebied sinds 1992-1993, een tendens die in 1995-1996 vooralsnog doorzette.

In de Biesbosch pleisterde in de meeste winters voor langere tijd een Zeearend. In februari/maart 1987 waren er twee en in januari 1990 circa twee weken drie. Vervolgens blijft de noordoever van het Hollandsch Diep met als centrale lokatie Cromstrijen/Hoogezandsche Gorzen aantrekkelijk. De hier winter 1993-1994 overwinterende vogel beperkte zijn actieradius nagenoeg tot een paar honderd meter dijk met belendend gors. Er werd vaak overnacht in een populier op korte afstand van een woning, van waaruit de bewoners 's nachts het silhouet konden bewonderen, of in bomen aan de oostzijde van de Hoogezandsche Gorzen. Op 13 januari 1994 werd uit de woonkamer waargenomen hoe deze Zeearend een Aalscholver bemachtigde, een karwei waarmee een tijdje was gemoed. De zelfde waarnemers waren getuige hoe de volgende dag de vogel hoog afvloog richting noordoost. Een tweede gebied dat naar voren komt, is de Spuimond, gevormd door de Korendijksche Slikken en Beninger Slikken. De winter 1994-1995 in de Biesbosch verblijvende vogel droeg een rode ring van Finse origine.

Winter 1995-1996

Het precieze aantal Zeearenden dat winter 1995-1996 in het noordelijke deltagebied verbleef valt moeilijk vast te stellen. Na de eerste vogels op 13 september 1995 op de Beninger Slikken, kwam daar later in het najaar een tweede opdagen. Vanaf half november tot en met 4 januari 1996 verbleef een Zeearend op de Hompelvoet die tijdens zijn verblijf *'niet van de Hompelvoet was af te krijgen'* (mededeling K. de Kraker). Vanaf 16 december 1995 tot en met 14 februari 1996 werd regelmatig een vogel gezien in de Biesbosch; na deze datum regelmatig twee Zeearenden en op 2 en 6 maart ter plekke drie exemplaren. Andere data met drie vogels bij elkaar waren 23 januari 1996 Ventjagersplaat, 11 maart 1996 Ventjagersplaat en 17 maart 1996 Beninger Slikken/Korendijksche Slikken. Absolute topdag in het noordelijke deltagebied was 2 maart 1996 met

Isollement van Tiengemeten garandeert absolute rust.
Foto: G.L. Ouweeneel.

winter	waarnemingen	winter	waarnemingen
1969-1970	eind december tot begin februari 1 ex. Cromstrijen/Hoogezandsche Gorzen	1984-1985	26 maart 1985 1 ex. Biesbosch
1970-1971	—	1985-1986	half oktober tot eind februari 1 ex. Biesbosch
1971-1972	—	1986-1987	23 februari tot 5 maart 2 ex. Bies- bosch
1972-1973	—	1987-1988	—
1973-1974	—	1988-1989	—
1974-1975	—	1989-1990	11 november tot 15 februari 1 ex. Biesbosch, maar tussen 6 januari 1990 en 20 januari 3 vogels aldaar. Incidentele waarnemingen Brou- wershavense Gat, Schouwen en Ventjagersplaat.
1975-1976	3 februari tot begin maart 1 ex. Gre- velingen. Incidentele waarnemingen Biesbosch, Brouwersdam en Scheelhoek.	1990-1991	30 november tot 16 februari 1 ex. Biesbosch.
1976-1977	6 november tot 5 december 1 ex. Cromstrijen/Hoogezandsche Gor- zen. 4 januari tot 1 februari 1 ex. Greve- lingen.	1991-1992	24 november tot 6 februari 1 ex. Biesbosch
1977-1978	Incidentele waarnemingen van 1 ex. op Cromstrijen, Korendijsche Slik- ken en Schouwen.	1992-1993	26 oktober tot 7 november 1 ex. Cromstrijen/Hoogezandsche Gor- zen
1978-1979	Incidentele waarnemingen op Cromstrijen.		8 november tot 14 januari 1 ex. Ko- rendijsche Slikken
1979-1980	half december tot half februari 1 ex. Biesbosch		van januari tot in maart 1 ex. Bies- bosch
1980-1981	half oktober tot begin maart 1 ex. Biesbosch 18 februari tot eind februari 1 ex. Cromstrijen/Hoogezandsche Gor- zen	1993-1994	27 november tot 14 januari 1 ex. Cromstrijen/Hoogezandsche Gor- zen
1981-1982	half oktober tot eind maart 1 ex. Biesbosch.	1994-1995	14 oktober tot en met eerste week ja- nuari 1 ex. Slikken van Flakkee en Veermansplaat. 24 november tot 4 januari 1 ex. Bies- bosch.
1982-1983	enkele waarnemingen van 1 ex. Biesbosch		
1983-1984	in januari en februari 2 ex. Grevelin- gen/Slikken van Flakkee. 18 maart 1984 1 ex. Korendijsche Slikken en 25 maart 1 ex. Bies- bosch.		

Tabel 1. Zeearenden in de noordelijke delta 1970-1995.

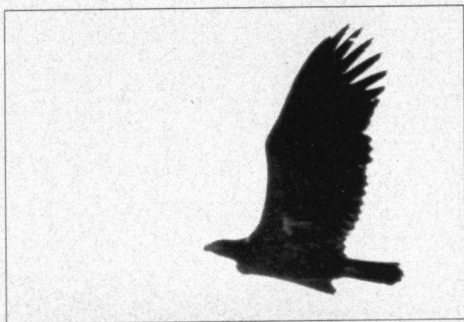
Boomgroep aan de
oostgrens van
Cromstrijen langs
het Hollandsch
Diep. Op Cromstrij-
en/Hoogezandsche
Gorzen overnachten
Zeearenden vaak in
deze bomen.
Foto: G.L. Ouweneel.

een exemplaar Hoogezandsche Gorzen, twee vogels Hellegatsplaten/Ventjagersplaat en drie in de Biesbosch. Daarbij de kanttekening dat, zeker tegen einde verblijf (laatste waarneming 25 maart 1996 Ventjagersplaat), de vogels steeds ambulanter werden en zich gemakkelijk en veelvuldig door het gebied bewogen. Doordat een Zeearend in de linkervleugel een slagpen miste en een tweede was voorzien van een rood/oranje ringcombinatie, waren deze individueel herkenbaar. Beide vogels werden alleen en/of samen gezien van de Biesbosch tot de Korendijsche Slikken en tussenliggende plaatsen. De pendelroute tussen Biesbosch en het centrale noordelijke deltagebied liep langs de noordoever van het Hollandsch Diep. De bij de Hoogezandsche Gorzen woonachtige familie Van Rij zag daar regelmatig Zeearend(en) passeren. Ook verbleven ter plekke dagenlang maximaal twee vogels. Er werd overnacht in de voormalige eendenkooi of in de bomen aan de oostzijde van Cromstrijen. Vaak joegen Zeearenden op of vóór de Hoogezandsche Gorzen met als prooiën Kokmeeuw, Aalscholver, eenden en Brasem. Op de Korendijsche Slikken is waargenomen dat Nijlganzen werden bemachtigd. In het weekeinde van 13 maart 1996 trokken twee Zeearenden langs de Hollandse kust. Onzeker is natuurlijk of deze vogels afkomstig waren uit het noordelijke deltagebied, waar na deze datum nog zeker drie Zeearenden pleisterden. Aannemelijk is dat tijdens winter 1995-1996 vier tot zes Zeearenden in het noordelijke deltagebied aanwezig waren.

Rust, ruimte en voedsel

Alle in de periode 1970-1996 in het noordelijke deltagebied waargenomen Zeearenden waren onvolwassen vogels. De toename van overwinterende Zeearenden in het noordelijke deltagebied loopt parallel met het herstel van de soort in delen van Europa (Tucker & Heath 1994), onder andere door de gang van zaken in Sleeswijk-Holstein, waar zomer 1995 in de strook tussen Hamburg en de Waddenzee dertien broedparen vijftientwintig jongen wisten groot te brengen. Aannemelijk is overigens dat het ongewoon hoge aantal vogels van winter 1995-1996 in het noordelijke deltagebied verband hield met langdurig winterse omstandigheden op noordelijker breedten.

Het kan geen kwaad kenmerken op te sommen van binnen het noordelijke deltagebied liggende terreinen waar regelmatig Zeearenden verblijven. Terreinstructuur en hoedanigheden van de Biesbosch 's winters zijn bekend (VWG Biesbosch 1987). Cromstrijen, Korendijsche en Beninger Slikken, Hellegatsplaten en Slikken van Flakkee zijn voor het publiek gesloten, via verbodsbepalingen en herbergen deels martiaal ogende grazers, die betreden ontmoedigen. Elk van deze terreinen meet vele honderden hectaren en alle zijn gelegen langs brede wateren met 's winters weinig of geen scheepvaart onder de oever. Het isolement verzekert ook rust op Tien-

Overvliegende Zeearend, Knardijk, 14 maart 1981.
Foto: B. Koch.

gemeten. En dan de keten van geïsoleerde platen: Sasseplaat in het Hollandsch Diep, Ventjagersplaat en Slijkplaat in het Haringvliet, diverse recent aangelegde platen in Krammer-Volkerak en onder andere Veermansplaat en Hompelvoet in de Grevelingen. Overal overwinteren drommen watervogels en als geheel treffen wij binnen het noordelijke deltagebied 's winters de voorwaarden aan die Zeearenden voor hun leefgebied nastreven. De zomer levert een ander beeld op.

Spijtig overigens dat de dagen van Cromstrijen in zijn huidige structuur zijn geteld. De buitengronden langs het Hollandsch Diep, de Hoogezandsche Gorzen, bezitten door oeverafkalving sinds 1970 thans nog slechts een kwart van hun oorspronkelijke oppervlakte en zijn reddeloos (Ouweneel 1992) verloren. Binnendijs zal grootschalige glastuinbouw het gebied gaan innemen (Ouweneel 1994). Hierdoor zal een belangrijke schakel tussen Biesbosch en Haringvliet/Grevelingen wegvallen. Hiertegenover staat de recent aangevangen aanzienlijke uitbreiding van natuurgebied in de Biesbosch, waardoor in de toekomst óók voor overwinterende Zeearenden dit gebied mogelijk nog meer aan aantrekkelijkheid zal winnen.

De volgende personen verstrekten informatie waarvoor dank: J. Boers, D. Feij, H. Gebuis, P. van Geemert, R. Hofland, G. Huyzers, K. de Kraker, A. de Jonge, M. de Jonge, A. van der Linden, L. van der Linden, R. van Loo, A. van Loon, H. Mayer, C. van Rij, J. van Rij, A. Verkerk en L. Vlietland. Voorts werden waarnemingsrubrieken geraadpleegd van de tijdschriften Dutch Birding, Het Vogeljaar, Limosa en Sterna.

Omdat Tiengemeten sterk geïsoleerd is gelegen, verschaft dit gebied veel rust voor Zeearenden.
Foto: G.L. Ouweneel.

Natuurmonument De Korendijk-
sche Slikken langs het Haringvliet
in de Hoeksche Waard, deeluitma-
kend van het Spuimondgebied.
Foto: G.L. Ouweneel.

Summary

At least four and maximal six juvenile White-tailed Eagles stayed in the northern delta-area, Netherlands during winter 1995-1996. The first one was observed on September 13, the last on March 25. Often two birds were observed together and at least five times three of these birds stayed on one location. From December the White-tailed Eagles became increasingly ambulant, covering the whole area, visiting suitable spots along the Hollandsch Diep and Haringvliet.

This paper gives a review of wintering White-tailed Eagles in the northern delta-area since 1970. Since ca. 1980 the number of wintering birds increases. The Biesbosch seems to be the most important stronghold. However, the western part of the delta becomes increasingly popular. All the White-tailed Eagles observed were juveniles.

LITTERATUUR:

- Beijersbergen J. & A. van den Berg (1980):** De Grevelingen. De vogels van een afgedamde zeearm. Kerckebos B.V., Zeist.
- Bijleveld, M. (1974):** Birds of prey in Europe. The Macmillan Press Ltd., London.
- Helander, B. (1970):** Havsörnen i Sverige. Svenska Naturskyddsföreningen.
- Lebret, T. (1979):** Biesbosch-vogels. Kosmos, Amsterdam.
- Ouweneel, G.L. (1970):** Reacties van vogels op de aanwezigheid van een Zeearend. De Levende Natuur 73: 73-76.
- Ouweneel, G.L. (1977):** Reacties van vogels op de aanwezigheid van een Zeearend II. De Levende Natuur 80: 45-48.
- Ouweneel, G.L. (1992):** Geen toekomst meer voor buitendijks grasgors langs Hollandsch Diep. Het Vogeljaar 40: 110-112.
- Ouweneel, G.L. (1994):** Grootchalige glastuinbouw op pleisterplaats van Grauwe Ganzen. Het Vogeljaar 42: 205-207.
- Tucker, G.M. & M.F. Heath (1994):** Birds in Europe: their conservation status. BirdLife Conservation Series no. 3. Cambridge, U.K.: BirdLife International.
- VWG Biesbosch (1987):** Avifauna van de Biesbosch. Staatsbosbeheer, Dienstvak Terreinbeheer, Tilburg. Rapport nummer 20-03-1987.
- Vooüs, K.H. (1978):** Zeearend. Onverdiend vergane glorie, of: talrijke laagland-arend van weleer. In Roofvogels en uilen van Europa. E.J. Brill/W. Backhuys, Leiden.